

što prelazeći okvire žanra sveučilišnog udžbenika. Bez obzira na to je li riječ o novinskoj, stručnoj ili znanstvenoj razini, udžbenik za svaku od njih u teorijskom smislu žanra upućuje na literaturu neprijepornih inozemnih ili domaćih autoriteta i na njihove radove, no autoricu više zanima slijed izlaganja misli, ideja i izvođenje zaključaka, a manje žanrovske osobitosti i definicije književne, kazališne/dramske ili filmske kritike. Stoga ovo i nije knjiga o zadanostima pojedinih vrsta kritike, nego o kritici po sebi – važno je samo piše li je novinar, stručnjak ili znanstvenik za neko područje.

Kritičkim mišljenjem upravlja mozak, čovjekov kognitivni i emocionalni aparat, iz čega proizlazi nužnost uključivanja kognitivnih znanosti i neuroznosti, jednako kao što kritičko mišlje-

nje izlazi iz okvira linearnoga logičkog mišljenja, ali ipak uključuje komputacijsko-reprezentacijsko razumijevanje uma. Cilj i smisao kritičkoga mišljenja stoga nije u logici i argumentaciji, nego u propitivanju uvjeta življenja i ostvarivanju ljudske individualnosti, što je u hrvatskim okvirima do sada najbliže antropološkom pristupu. Iva Rosanda Žigo u zaključku donosi i samokritiku vlastitog metodološkog izbora – htjela je napisati udžbenik za studente, naglasiti najvažnija obilježja, a ne zalaziti bez velikog razloga u teme koje nisu u središtu nastavnog programa. U tome je nesumnjivo uspjela, a uspjela je ponuditi i smjerokaz budućih istraživanja – svojih ili tuđih, ostaje da se vidi.

Lucija Ljubić

156

TEORIJSKI, POVIJESNI I KRITIČKI PROZOR U SLOŽENI FENOMEN POETIKE DJEČJE KNJIGE

Marijana Hameršak i Dubravka Zima, *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international. 2015. 446 str.

„Uvodom u dječju književnost studentima, istraživačima i čitateljima (dječje) knji-

ževnosti želimo predstaviti temeljne, ali izvan uskog kruga proučavatelja dječje književnosti u nas, čini nam se, nedovoljno poznate ili reflektirane, koordinate suvremenih promišljanja dječje književnosti kao kompleksnog, heterogenog, kulturnog i umjetničkog fenomena s društvenim ishodištima i reperkusijama“ (Marijana Hameršak i Dubravka Zima, svibnja 2015).

Knjiga *Uvod u dječju književnost* M. Hameršak i D. Zima na trostruki me način zaintrigirala. Prvo, sama ideja da dvije znanstvenice mlađe generacije napišu zajedno knjigu koja pokušava obuhvatiti i objediniti tako kompleksno književno područje učinila mi se dobrom jer je

dobro u tako „opak“ posao ne krenuti sam. Dubravka Zima i Marijana Hameršak razmišljaju iz različitih perspektiva i obje drže nastavu na kolegijima iz dječje literature.

Drugo, prije nekoliko godina voditelj Centra za izdavačku djelatnost pri Učiteljskom fakultetu upitao me ima li u nas dječja književnost neku knjigu koja bi bila uvod u problematiku poetike područja, na što sam morala priznati da je nema. Iako, već godinama imamo znanstvenike koji se bave različitim područjima u tome velikom i raznorodnom. Nedavno je objavljena vrlo ozbiljna studija Smiljane Narančić Kovač *Jedna priča – dva pripovjedača, Slikovnica kao pripovijed* koja razmatra slikovnicu kao složenu višemodalnu pripovijed i otvara nove mogućnosti u istraživanju dječje književnosti, kao i u području naratoloških studija (u Hrvatskoj su razvoj slikovnice razmatrali u novije vrijeme Berislav Majhut, Štefka Batinić i Diana Zalar); o posebnom aspektu romanesknoga žanra hrvatskih pisaca za djecu i mlade, o povijesti razvoja dječjega lika od početaka do danas te o romanima za djecu do kraja Drugoga svjetskoga rata napisali su tijekom posljednjega desetljeća zapažene knjige Andrijana Kos Lajtman (*Autobiografski diskurs djetinjstva*), Dubravka Zima (*Kraći ljudi: povijest dječjega lika u hrvatskom dječjem romanu*) i Berislav Majhut (*Pustolov, siročić i dječja družba: hrvatski dječji roman do 1945.*). Dubravka Težak napisala je više studija iz povijesne perspektive koje govore o različitim žanrovima dječje književnosti. Tu su i drugi književni znanstvenici, poput Ive Zalara, Milana Crnkovića, Stjepana Hranjeca, Karol Visinko itd. Ipak, sveobuhvatne knjige koja će pokušati objediniti dosadašnja dostignuća i pružiti pregled poetike područja vrlo produktivne književne i sve produktivnije znanstvene scene u

nas zapravo dosad nije bilo. Nasuprot tome, na engleskom govornom području i u drugim inozemnim sredinama već postoje takva izdanja. Primjerice, studije Petera Hunta *Childrens Literature* (2001) i Hansa Heino-Ewersa *Literatur für Kinder und Jugendliche* (2000). Stoga mi je prilikom čitanja postajalo sve jasnije koliko smo ovom knjigom dobili i što se njome mijenja.

Dolazim i do trećega što me posebno zanimalo dok sam čitala knjigu: trebalo je hrabrosti da se iskreno zahvati u dosadašnja istraživanja prethodnika i suvremenika. Autorice su, svjesne kako dosadašnjim proučavateljima nije bilo lako krčiti putove, pokušale dati svoju valorizaciju do sada istraženog. Pri tome je to slažem li se sa svakom od tih procjena i analiza manje važno od činjenice da su prikazale kontinuitete koje su uočile; povezale razlomljene i na prvi pogled usamljene pokušaje i izučavanja u njima smislen slijed. Pokazale su da dječja knjiga u Hrvatskoj ima svoj znanstveni, kritički i povijesni hod, i to ne od jučer. Nerijetko su se stvari odvijale paralelno s komplementarnima u europskom i svjetskom okruženju, i svakako u doticaju s njim. Za ovo posljednje bilo je potrebno mnogo zajedničkih razgovora i promišljanja. M. Hameršak i D. Zima argumentirale su manje upućenima da imamo svoje „začinjavce“ u promišljanju poetike područja, da ta poetika ima svoj razvojni put upleten u sustav premrežen institucijama koje su se formirale u različitim povijesnim razdobljima i s različitim funkcijama (primjerice Hrvatsko društvo za unapređenje uzgoja, Savez društava „Naša djeca“, Hrvatski centar za dječju knjigu itd.). Argumentirale su da imamo u nekim segmentima i zavidno razvijenu znanost o dječjoj književnosti (slikovnica, roman), dok u drugima još nemamo (poezija, igrokaz).

Knjiga je organizirana u deset većih cjelina (poglavljaja): Što je to dječja književnost?; Polje dječje književnosti; Autor i čitatelj; Žanr: pripovijetka, igrokaz i strip; Slikovnica; Dječji roman; Bajka i fantastična priča; Dječja poezija, pjesništvo i pjesma; Animalistika; Adolescentska književnost.

U prvome dijelu knjige autorice pokušavaju prikazati složenost fenomena dječje knjige. Zabavljene su definiranjem pojma, a kad govore o teoriji dječje književnosti (primjerice o instancama autora i čitatelja, višeadresatskoj prirodi dječje književnosti i dr.), onda istovremeno nastoje analitički prodrijeti u aspekte konteksta koji utječe na produkciju, distribuciju i recepciju dječjih knjiga kroz vrijeme. Pri tome posebno apostrofiraju razine složenosti fenomena (primjerice sraslost umjetničkog i funkcionalnog u dječjoj knjizi), makrorazinu kontekstualizacije (kulturalne, političke, nakladničke i dr.), mikrorazinu kontekstualizacije (izloženost cenzuri, mehanizme horizontalne i vertikalne distribucije) te znanstvenoistraživačke strukture i platforme koje se bave dječjom knjigom u našoj zemlji kroz vrijeme. Nakon toga autorice se fokusiraju na žanrovsku profiliranost opusa, pa slijede razmatranja o pripovijetki, igrokazu i stripu, slikovnici, dječjem romanu, bajci i fantastičnoj priči, poeziji, animalistici i adolescentskoj književnosti. Neki od tih žanrova, kako ih nazivaju autorice, više su bili predmet pozornosti dosadašnjih proučavanja, a neki su gotovo potpuno zanemareni ili su proučavani samo sporadično, ponekad u negativnoj vizuri. Primjerice, kraće prozne vrste poput pripovijetke u Hrvatskoj su izrazito produktivan dio dječje književnosti, no još uvijek čekaju dostojnu teorijsku raščlambu i valorizaciju. Uvijek se najprije pokušavaju definirati i odrediti polje djelovanja i krajnje odredišne točke žan-

ra, pri čemu se naročito intrigantnom otkriva činjenica da je sve više ambivalentnih tekstova koji pripadaju i dvama različitim književnim sustavima (*crossover literature*). Višeadresatska priroda dječje književnosti utječe na složenu žanrovsku profiliranost i visoku procesualnost dječjih književnih žanrova.

Važno je istaknuti za ovu knjigu da su se autorice potrudile upoznati čitatelja s hrvatskim i inozemnim proučavateljima dječje književnosti, od M. Crnkovića, J. Skoka, S. Narančić Kovač, I. i D. Zalar, D. i S. Težaka, B. Majhuta, Š. Batinić, S. Lovrić Kralj, M. Gabelice, K. Visinko do B. Wall, A. Chambers, J. Rose, P. Hollindale, Z. Shavit, M. Nikolajev, D. Gooderhama, P. Hunta, M. Girarda i mnogih drugih (navedenih u kazalu imena i opširnoj bibliografiji na kraju knjige).

Nadalje, knjiga otvara mnoga pitanja i doziva mnoga sutrašnja istraživanja: o nakladničkim i uredničkim strategijama, o revalorizaciji nekih opusa i razdoblja, o potrebi potrage za zaboravljenim knjigama i edicijama te pronalaženja nepoznatih izdanja, o potrebi stvaranja antologijskih izdanja različitih profila te izučavanja žanrova kao što su strip, fantastična priča itd.

Apostrofira neistražena područja kao što su reguliranje polja dječje književnosti specijaliziranim zakonima usmjerenima na tisak i distribuciju, pitanja književne produkcije djece i adolescenta koja također nije zanemariva, dublje sociohistorijske analize autorstva itd.

Marijana Hameršak i Dubravka Zima gibaju se sabijenim, kondenziranim žanrovskim i vremenskim relacijama i pokušavaju ih podčiniti zajedničkom diskursu, pri čemu u svojoj konstrukciji otvaraju iznimno zanimljive prozore koji dozivaju, svjetlucaju, iza kojih se miču tajanstvene siluete. To su sjene

zaboravljenih osoba, nikad otkrivenih događaja, knjiga potonulih iza vrata privatnih biblioteka.

Knjiga je tu i tamo obogaćena ilustracijama naslovnica izdanja, ulomcima stripa i sl., ali apeliram da u sljedećem izdanju oprema bude svakako luksuznija, tvrdo ukoričena, s većim slovima i u većem formatu, s ilustracijama u boji. Ovakva knjiga to zaslužuje. Na kraju je pedesetak stranica domaće i inozemne literature, kazalo imena te kratke bilješke o autoricama.

Neke slabosti ovoga prvoga izdanja proizlaze iz ograničenosti prostorom (brojem stranica) i vremenom, i sigurno će biti uklonjene u sljedećima: razmjerna kontinentalnocentričnost te manjak primjera iz suvremene produkcije (stječe se dojam da je s Balogom dostignut zenit u dječjoj poeziji, a već istovremeno s njegovim opusom kao i danas imamo nekoliko zanimljivih pjesničkih osobnosti koje su razvile žanr u novim smjerovima). Bit će potrebno raditi na knjizi koja bi se mogla nazvati Uvod u književnost II, gdje bi se kao logičan nastavak ovih promišljanja o zbivanjima u devetnaestom i dvadesetom stoljeću prikazala i promislila mnogobrojna posve suvremena zbivanja koja čine polje hrvatske književnosti izuzetno uzburkanim i sklonim mijenama: primjerice, prodor nekih književnika i ilustratora u prostore inozemne produkcije i valorizacije (dramski festivali Gavranfest u Slovačkoj, Poljskoj i Češkoj koji već šest godina izvode isključivo dramski opus Mire Gavrana), pokušaji nekih strukovnih udruga da se

dječja književnost i dalje strogo kontrolira unutar parametara odgojne funkcije i ideološke prihvatljivosti, što izaziva i književne odgovore (slučaj nagrađivane zbirke priča *Bum Tomica* Silvije Šesto), žanrovska „fluidnost“ i mnogostrukost suvremene dječje knjige... Istodobno, u knjizi M. Hameršak i D. Zima izvrsno su apostrofirani suvremeni globalni fenomeni koji se tiču dječje knjige, poput korporativizacije nakladništva, usmjerenosti na profit i brendiranje autora i naslova, povezivanja objavljenih naslova s drugim medijima i predmetima, od odjeće do igračaka, izbjegavanja eksperimenata zbog sigurnosti prodaje, jačanja marketinga, a slabljenja uloge urednika, općetržišnog i kompetitivnog karaktera suvremenog nakladništva u kojemu nastaju knjige, i za odrasle i za djecu. Što se tiče naše zemlje, izdvojeni su fenomeni periodične fragmentacije nakladničke scene, što je važan uzrok nekim drugim zbivanjima u produkciji knjiga.

Stav znanstvene i kulturne javnosti posljednjih se godina duboko mijenja nabolje kad je riječ o dječjoj književnosti. Više nitko ne zatvara oči pred veličinom i kompleksnošću godišnje produkcije, znanstveni krugovi ne izostavljaju pitanja dječje knjige u pripremanju simpozija i skupova, leksikografski je već vrlo dobro popraćena (Hrvatska književna enciklopedija i dr.), a jedan od poticaja za daljnje dobrodošle i lijepe promjene na ovome području sigurno će biti i studija Marijane Hameršak i Dubravke Zima.

Diana Zalar